

Nieuws Regionaal Archief Rivierenland - Zomer 2023

SAVE THE DATE: Nacht van het Archief

Houd je van enge verhalen vol heksen, wolven en spoken? De Nacht van het Archief is een spannend avontuur in een donker archief. Je ontdekt de gruwelijkheden die zich in het rivierengebied hebben afgespeeld. Met waargebeurde verhalen die je kippenvel bezorgen. Voor kinderen vanaf 9 jaar en hun (groot)ouders.

Datum: maandag 30 oktober 2023

Tijd: 18.30-21.30 uur

Locatie: Regionaal Archief Rivierenland, J.S. de Jongplein 3, Tiel

In 2017 bezochten ruim 300 mensen onze eerste Nacht van het Archief. Noteer de datum dus alvast in je agenda en houd onze social media en website in de gaten om je op tijd te kunnen aanmelden!

Tijdschriften online

Regionale historische tijdschriften

Vanaf juni zijn er een aantal regionale historische tijdschriften digitaal beschikbaar gekomen, en doorzoekbaar, op onze website. Ook is de zoekingang 'kranten' uitgebreid met 'tijdschriften'.

Het betreft:

Tussen de Voorn en Loevestein (Historische Kring Bommelerwaard)	1964-2020
De Drie Steden (RAR, Tiel, Buren, Culemborg)	1980-2011
Mededelingen Historische Kring Kesteren	1985-2020
Mededelingen Historische Kring West-Betuwe	1973-2020
Tabula Batavorum	1974-1999

Let op: Ons eigen blad 'De Drie Steden' is online, de andere zijn vanwege het auteursrecht vooralsnog alleen digitaal beschikbaar op de studiezaal.

Christelijk meisjesblad online

Verder zijn ook 26 afleveringen van het bijzondere Christelijke meisjesblad Onze Jonge Meisjes 1898-1899 online beschikbaar gekomen. Zover bekend zijn de exemplaren bij het RAR de enige die bewaard zijn gebleven. Het is een uitgave opgezet door de Tielse Henriëtte Wilhelmina Spiering. Zij was een bekend schrijfster van christelijke boeken. Samen met haar zus Jeanne ondersteunde ze financieel ruimhartig allerlei Christelijke initiatieven, zo richtten ze onder meer het ziekenhuis Bethesda op in Tiel.

Regionaal Archief Rivierenland

Zeldzame kranten

Aan de kranten is een klein aantal nummers toegevoegd, maar dan wel enkele bijzondere. Onder andere ook de enige twee jaargangen (1904-1905) van het weekblad 'De Elf Provinciën'. Een blad voor het katholieke Nederland uitgegeven door Van Dam & Van der Marck in Culemborg. Ook van dit weekblad hebben wij als enige openbare instelling in Nederland de complete leggers.

Mooie bronnen dus online! In totaal betreft het 13.500 opnamen, meer dan 25.000 pagina's (de tijdschriften zijn als 'spread' opgenomen)!

Verpondingskohieren en dijkcedullen Tielerwaard toegankelijk

De laatste tijd hebben we hard gewerkt aan verschillende belangrijke stukken van de Tielerwaard. Alle verpondingskohieren van 1681 zijn getranscribeerd en online te bekijken én we hebben het grootste deel van de dijkcedullen gedigitaliseerd.

Dijkcedullen zijn lijsten met de namen van mensen die de dijk moesten onderhouden. Als je grondbezitter was, kreeg je ook de verantwoordelijkheid voor een stuk dijkvak. Hoe meer grond je bezat, hoe groter het dijkvak was. Van de 172 hebben we er nu 156 gedigitaliseerd en per plaats op jaar gekoppeld. Het gaat om cedullen van de plaatsen Deil, Drumpt, Enspijk, Geldermalsen, Gellicum, Haaften, Heesselt, Hellouw, Neerijnen, Ophemert, Opijnen, Rumpt, Tuil, Varik, Vuren, Wadenojen en Zennewijnen. De oudste dateert uit 1609! Je vindt ze [in toegang 0470 Archief van de Hoge Dijkstoel van de Tielerwaard, 15e eeuw - 1837](#) De rest van de cedullen moeten we conserveren voordat we ze kunnen digitaliseren. Die volgen dus nog. [Op de Hollandse Genealogische Databank](#) zijn diverse transcripties van dijkcedullen te vinden.

Verpondingskohieren

Verpondingskohieren geven informatie over het aantal huizen per plaats en vertellen wie de eigenaren waren: adel, kerk of burgers. Deze stukken werden van de 17e tot de 19e eeuw gebruikt om te kunnen bepalen hoeveel grondbelasting moest worden betaald. Het gaat om kohieren uit Dalem, Deil, Enspijk, Gellicum, Haaften, Hellouw, Herwijnen, Rumpt, Waardenburg, Neerijnen en Tuil. Verponding was vanaf 1651 een belasting op alle onroerende goederen waaruit inkomsten werden verkregen (pacht of huur). Het was een belasting van het gewest. In ons gebied gingen de inkomsten naar het Kwartier van Nijmegen. De kohieren werden lokaal opgesteld en de inning verliep via de ambten. Vandaar dat we deze kohieren tegenkomen in het archief van het ambt Tielerwaard. Het ambt kon opcenten heffen voor zijn eigen uitgaven aan de verponding. De Tielerwaardse kohieren vind je in [toegang 0469: Archief van het Ambt Tielerwaard 1534-1825](#).

Kinderboek in de maak

Het zijn spannende tijden: er is een kinderboek in de maak voor kinderen van 8 tot 11 jaar. In het boek komen acht verhalen over de geschiedenis van Rivierenland. En we zeggen kinderboek, maar ook volwassenen mogen het lezen natuurlijk! Het is voor iedereen interessant, omdat de geschiedenis van Rivierenland wordt verteld door de verschillende tijdvakken te beschrijven.

De volgende onderwerpen komen aan bod:

Schedelbegravingen en zonnwende in Tiel in de bronstijd; bierbrouwen op kasteel Ammersoyen in de late middeleeuwen, Het huwelijk tussen Anna van Egmond en Willem van Oranje 1551 in Buren; Culemborgse wezen op een schip van Jan van Riebeeck in de 17^e eeuw; de komst van de Fransen over de bevroren Waal in 1794; het neerstorten van een geallieerd vliegtuig in Opijnen in de Tweede Wereldoorlog.

Wanneer de boeken klaar zijn, worden ze aangeboden aan de bovenbouw van alle basisscholen in de regio. Zo kunnen de basisschoolleerlingen op een leuke manier leren over de geschiedenis van het gebied waarin zij wonen.

Bij ieder verhaal hoort straks een passend educatieprogramma. Die programma's worden ontwikkeld als het boek klaar is. We verwachten dat de boeken in het schooljaar 24/25 gebruikt gaan worden.

De schrijfster van de boeken is Linda Dielemans en de illustraties worden gemaakt door Mandy Beckers.

Sprekende herinneringen

Wonen in een overvolle, tochtige barak. Voor het eerst mogen stemmen op je 40ste. Je hele boerenbedrijf naar de polder verhuizen. Zwemles krijgen in de Lek. Veel mensen herinneren zich nog het Rivierenland van hun jonge jaren. Daarover zijn veel en diverse verhalen te vertellen. Verhalen over een totaal ander leven dan nu. Nog niet eens zo lang geleden.

Ben je geïnteresseerd in de geschiedenis van Rivierenland en geniet je van persoonlijke verhalen? Dan zoeken we jou! Wij geven je een interviewcursus en we begeleiden je bij het interviewproces: van een verteller zoeken tot en met het schrijven van het verhaal.

In de gemeente In Tiel is het oral historyproject als eerste gestart in maart. Het project loopt nu in Zaltbommel/Maasdriel. In oktober gaan we van start in Culemborg. Ook de andere gemeenten in ons werkgebied komen uiteraard aan bod.

Enthousiast? Neem dan vrijblijvend per e-mail contact op met Sjanne Emans (oralhistory@rarivierenland.nl). Meer informatie en de actuele data en tijden vind je ook op deze website (<https://www.erfgoedpactrivierenland.nl/verhalenvangers-gezocht/>)

Archief van de Hervormde gemeente Acquoy over de jaren 1687-1981 geïnventariseerd

Al langer berustte het archief van de diaconie bij het RAR, in 2016 kwam het resterende archief van de hervormde gemeente hierbij. Nu is de inventarisatie van het gehele archief gereed en zijn de stukken makkelijk te onderzoeken! Een beschrijving van alle stukken is te vinden op de website van het RAR in toegang 2091. Het archief beslaat 2,8 meter, zo'n 24 archiefdozen met 750 inventarisnummers. Het oudste stuk dateert uit 1687! Het betreft de rekening over het beheer van de goederen van de kerk. Het inzien van deze en andere stukken kan in de studiezaal van het RAR.

De geloofsgemeenschap in Acquoy werd voor het eerst genoemd in een rekening van de Utrechtse Dom uit 1395. De kerk die er nu staat, dateert uit 1844. De losstaande 15^e -eeuwse toren is het kenmerk van Acquoy. Door een verzakking tijdens de bouw staat deze al eeuwen scheef.

Over het onderhoud aan het kerkgebouw en toren is meer te vinden in het archief, maar ook over het wel of niet samengaan met andere hervormde gemeenten, activiteiten van de jongelingsvereniging "Immanuël", een klacht over het spel van de organist of een rekening voor de kosten van een begrafenis in 1749. Geen koffie met cake, maar brood, boter, jenever en bier. Samen met een kist en het kleden en wassen van de overledene betaalde je 11 gulden, 2 stuivers en 12 penningen.

Zelfstandig blijven of samenwerking?

Vanwege het kleine inwonersaantal had Acquoy in 1821 moeite met het vinden van een predikant en werd de Hervormde gemeente Acquoy (onder protest) bijgevoegd bij die van Gellicum en Rhenoy. Om de communicatie te bevorderen tussen de drie dorpen, werd op koninklijk besluit een zandpad aangelegd lopend langs de Binnenweg. In 1822 werd de Hervormde gemeente Acquoy in verband met de samenvoeging verplaatst van de classis Gouda naar de classis Bommel. In 1862 kozen Gellicum en Rhenoy weer voor een eigen predikant. Na inroepen van de financiële

hulp van de koning, werd in 1862 het verzoek om verzelfstandiging ingewilligd. Acquoy kreeg geld voor een pastorie, kerkelijke goederen en een eigen predikant. Vanaf 1955 werd er weer samengewerkt tussen de Hervormde gemeenten Beesd,

Rhenoy, Gellicum en Acquoy. Elk van de Hervormde gemeenten had een eigen bijstand in het pastoraat en een gezamenlijk bekostigde predikant nam de preekbeurten voor alle dorpen voor zijn rekening. De Hervormde gemeenten en hun kerkvoogdijen bleven zelfstandig, maar namen gezamenlijk de personeelskosten voor hun rekening. In 1969 was de financiële situatie van de Hervormde gemeente Acquoy zo slecht dat de kosten van het pastorale verband en de predikantsplaats niet meer opgebracht konden worden. Van 1969 tot 1978 werd daarom de predikant van Asperen aangewezen als consulent belast met alle pastorale werkzaamheden in de gemeente Acquoy. In 1981 werd het verband opnieuw aangegaan.

Elisabeth Weeshuis Culemborg

Eerste uitgavenoverzicht sinds kort bij het RAR en 48 levensverhalen uitgezocht

Het archief van het Elisabeth Weeshuis in Culemborg ligt bij het RAR. Af en toe krijgen we nog aanvullingen op het archief. En bij een daarvan zat onlangs wel een heel bijzonder stuk: de eerste jaarrekening uit 1560!

[Dit eerste overzicht van uitgaven](#) is opgesteld door Elisabeth Mathijsdr, de meesteres van het weeshuis, dat dan nog 't heylige leven' heet. De rekening loopt van 29 augustus 1560 ("Sint Jansdach onthoofdinge" = de dag waarop Johannes de Doper onthoofd werd) tot en met 28 augustus 1561. Er staat in wat er is uitgegeven voor de keuken, de huishouding en het onderhoud van de wezen.

Vrouw Elisabeth van Culemborg

De geschiedenis van het weeshuis begint in 1560. Vrouw Elisabeth van Culemborg laat bij haar overlijden het grootste deel van haar vermogen na aan de armen. Met dit kapitaal worden twee weeshuizen gesticht: een voor 12 kinderen in Hoogstraten (België) en een voor 48 kinderen in Culemborg. Het Culemborgse Weeshuis is het eerste in de noordelijke Nederlanden waarvoor een nieuw gebouw wordt gebouwd.

Vier eeuwen

In vier eeuwen tijd groeien er 700 weeskinderen op in het Culemborgse Weeshuis. Het weeshuis is van oorsprong katholiek, maar wordt in de Tachtigjarige oorlog protestant. En vanaf 1795 zijn zowel katholieke als protestante kinderen welkom. Het weeshuis sluit in 1952; er woont dan nog 1 wees.

In het voormalige weeshuis is nu het weeshuismuseum. Vrijwilligers van dit museum doen geregeld onderzoek in het weeshuisarchief bij het RAR voor het project '48 Wezen'. Hierin worden de levens van 48 wezen beschreven die tussen 1560 en 1952 in het weeshuis opgroeiden. Op de website van het museum is het afgelopen jaar elke week een levensverhaal geplaatst, met een portret door kunstenaar Suzanne Huijs. Kijk [hier](#) voor de verhalen.

Wil je zelf op zoek? [Het weeshuisarchief](#) is, op een paar stukken na, gedigitaliseerd en op onze site te bekijken.

Geldermalsen: Fotocollectie Rochus David Timmer online

Er staan nu 2.231 beelden van Rochus David Timmer [op de website van het RAR](#). Het zijn vooral beelden van Geldermalsen, een paar foto's van omliggende plaatsen en een kleine collectie met foto's over de Boerenbond te Geldermalsen.

In de collectie zitten originele foto's gemaakt door R.D. Timmer, soms oude opnamen, prentbriefkaarten en reproducties van foto's en prentbriefkaarten. Ook zitten er opnamen bij van Timmer zelf. Het eerste deel van deze collectie is [nu online](#). Nog zo'n 1.000 foto's moeten gedigitaliseerd worden. De collectie bevat ook nog 2.500 dia's.

Regionaal Archief Rivierenland

Rochus David Timmer (1930-2011) kwam in 1953 vanuit Gameren in de Bommelerwaard naar Geldermalsen en ging er werken voor landbouwcoöperatie Betuco. Hij had een grote belangstelling voor lokale en regionale geschiedenis.

Daarover schreef hij in diverse kranten en tijdschriften. Hij was ook co-auteur van een paar boeken over de regio. [Kijk maar eens in onze bibliotheekcollectie.](#)

Bijzondere aanwinsten

Geregeld ontvangt het RAR nieuwe aanwinsten: archieven van organisaties, boeken over het werkgebied, foto-albums enzovoort. Wil je ook archief schenken aan het RAR? Neem dan contact op met Nico Hoevenaars: nhoevenaars@rarivierenland.nl. Enige recente aanwinsten zijn:

Boek Sint Anthonusgilde Beusichem

Van mevrouw Beijnen-van Ingen kreeg het RAR het boek van het Beusichemse Sint Anthonusgilde. De aantekeningen beginnen in het jaar 1640 en zijn bijgehouden tot 1741, het jaar dat het gilde werd opgeheven. Het gilde verzorgde begrafenissen en werd in 1520 opgericht. Een bijzondere aanwinst! Leden van de genealogische werkgroep Betuwe en Bommelerwaard hebben al in 1994 een transcriptie van dit boek uitgegeven. Hiervoor gebruikten ze een kopie van het boek, in de collectie van het Gelders Archief. De transcriptie is [online raadpleegbaar](#)

Foto's en glasnegatieven familie Murman

Een nazaat van de familie Murman vertelde dat hij nog vele dozen met heel oude foto's en glasnegatieven had van zijn familie die in Geldermalsen en Tiel woonachtig was. De familie Murman was een bekende burgemeestersfamilie in Geldermalsen, van 1837 tot 1880 was een Murman er burgemeester. Het huidige rijksmonument villa Bottesteyn werd in 1903 door Gosen Murman gebouwd. De villa was van 1947 tot 1985 in gebruik als gemeentehuis!

De fotocollectie is geschonken aan het RAR en bevat ook beeldmateriaal van de Tielse familie Van Lidth de Jeude. Verder onderzoek volgt. We houden je op de hoogte!

Landschapsfotograaf Burggraaff schenkt archief

George Burggraaff (1949) werkt sinds 1971 als landschapsfotograaf in Buurmalsen. Zijn favoriete onderwerpen zijn wolkenluchten, rivieren, water, natuur, sneeuwlandschappen, de agrarische sector, fruit en bloemen. Hij belicht met zijn camera bijzondere elementen uit het dagelijks leven, van grootse landschappen, gebouwen en zonsondergangen tot de stamper van een bloem en het vliegje op een stuk fruit. Hij fotografeerde in opdracht van bedrijven en organisaties, maakt vrij werk en gaf jarenlang masterclasses en workshops. George Burggraaff tekende onlangs een schenkings- en licentieovereenkomst met het RAR voor zijn administratief archief en een selectie van zijn beelden.

Op verzoek van het RAR heeft George een selectie gemaakt uit zijn gehele oeuvre. De beelden die betrekking hebben op ons werkgebied (Buren, Culemborg, Maasdriel, Neder-Betuwe, Tiel, West Betuwe, Zaltbommel) hebben we in onze collectie opgenomen. In totaal zijn dat zo'n 100.000 foto's!

Er wordt nu nog hard gewerkt aan het toegankelijk maken van de collectie. Nog even geduld dus tot je ze bij ons kunt bekijken.